

»OSUPLJIVA ZAPUŠČINA« V GEOGRAFSKI UČNI PRAKSI

Tatjana Ferjan

V slovenskem prevodu je pred kratkim izšla zbirka Osupljiva zapuščina, ki je sestavljena iz dveh delov. Prva knjiga z naslovom Veličastne stvaritve narave prikazuje svetovne naravne zaklade, druga knjiga z naslovom Ohranjeni zakladi človeštva pa svetovno kulturno dediščino. V sestavku je predstavljena didaktična vloga knjig pri pouku. Zbirka ima estetsko vsebino, kar je tudi pri geografiji zanimivo in potrebno.

Izhodišča pri uri so snovna in metodična. Učencem najprej predstavimo vsebino zbirke, da jih pritegnemo. Željo po študiju zbudijo zlasti slike. Učenci ob zbirki spoznajo stvaritve narave in zaklade človekovega dela ter razmišljajo, kaj pomeni varstvo narave in kulturne dediščine. Aplikacija s tega področja je pri našem predmetu enostavna in lahko izvedljiva, saj geografija preučuje medsebojno odvisnost in prepletenost naravnih in družbenih pojavov.

Zbirko je možno uporabiti:

- pri splošni geografiji kot prikaz izredno zanimivega reliefa, rastja oziroma kulturne dediščine,
- pri regionalni geografiji ob obravnavanju celine ali države,
- kot primer ohranjanja naravne ali kulturne dediščine v mestnem ali industrijskem okolju,
- pri spoznavanju lepote in vrednote sveta.

Ob uporabi omenjenih knjig je nujno, da učenci zavzamejo aktiven odnos do naravnih lepote in človekovih zakladov. Slikovno gradivo, ki dopolnjuje besedilo, je izredno bogato in zanimivo. Slike omogočajo posredno opazovanje pojavov, ki jih zaradi oddaljenosti in nedostopnosti ne moremo neposredno opazovati.

Didaktična vrednost knjig je odvisna od didaktičnih pristopov. Ti so lahko enostavni in jih uporabimo med uro za motivacijo, dopolnjevanje in razširitev snovi, lahko pa tudi bolj zahtevni, ko učenca postavimo v aktivno delo z zbirko, na primer problemski pristop, raziskovalni proces, aktivno poročanje, predstavitev knjige v slikovni obliki (poster).

Prvi primer zahtevnejšega pristopa lahko uporabimo ob knjigi Veličastne stvaritve narave, in sicer kot »case study« ob preučevanju rek, delte in slapov po svetu. Učence pripravimo na delo s knjigo. Seznanimo jih s postopki in načini študija nove snovi.

Razdelimo jih v tri skupine. Učenci analizirajo Amazonko in Rumeno reko, delte Donave, Rena, Orinoka in Okavanga ter Viktorijine slapove in slapove Iguaçu. Vse skupine raziskujejo po knjigi, pripravijo poročila in podajo svoje izsledke, ki jih s prejšnjimi znajo povezati v celoto.

V drugem primeru učenci raziskujejo človekovu stvaritvo po svetu na osnovi knjige Ohranjeni zakladi človeštva. Zbirajo gradivo v besedni in slikovni obliki, ker želijo spoznati nekaj najbolj značilnih pojavov na vsaki celini. Razdelijo se v šest skupin: prva spozna Stonehenge in Eifflov stolp, druga Kapadokijsko in most Seta Ohaši, tretja Veliko piramido in Sueski prekop, četrta Tikal in Lusiansko super kupolo, peti Inkovske poti in Brasilio, šesta pa Velikonočni otok in Sidneyjsko opero. Pojave spoznavajo že doma, v šoli pa sledi poročanje in grafična predstavitev. Poročila dajejo strategijo za ohranjanje kulturne zapuščine.

V tretjem primeru gre za študij obeh knjig v kombinaciji. Obravnavamo značilnosti ZDA. Učence damo v obravnavo problem naravnih parkov v mestnem okolju. Najprej predstavijo človekove stvaritve (na primer ameriške nebotičnike, Hooverjev jezero, Golden Gate, Vesoljski center), nato pa narodne parkove (na primer Yosemite, Grand Canyon, Everglades, Zion). Učenci ugotavljajo potrebo po ohranjanju naravnih značilnosti ob nenehnem naraščanju človekovih stvaritev. Analiza omogoča logično sklepanje o razumevanju sedanjih možnosti za obstoj narodnih parkov.

Različni načini uporabe zbirke Osupljiva zapuščina kažejo na njeno vzgojno vlogo. Učenci spoznajo številne zanimivosti o naravni in kulturni dediščini. Zbirka vzgaja učence v smeri občudovanja in ohranjanja lepote ter vrednotenja okolja v estetski in kulturni smeri. Cilj uporabe zbirke je tudi vzbujanje spoštovanja do vsega lepega. Zbirka hkrati omogoča tudi kulturno in estetsko vzgojo, saj naj bi učenci znali ceniti naravno in kulturno dediščino ter hkrati spoštovati heterogenost sveta kot vrednoto.

NOVA VLOGA UČITELJA V SODOBNI GEOGRAFIJI

Tatjana Ferjan

Po mnenju mnogih je učitelj ključ do boljše šole. Znanje pa poglobljuje cilj šole. Učitelj je strokovnjak, ki mora znanje s svojega področja posredovati.

učencem na dostopen način. Vloga učitelja se s prenovo šole spreminja. Kakšna bo njegova prihodnja vloga?

Organizacija pouka, ki je v rokah učitelja, izvira iz dveh temeljev: snovne in metodično-didaktične.

Snovno izhodišče daje učitelju možnost predstavitve geografije. Znanja v geografski stroki se neprestanoma širijo. Obstajajo številne informacije, mnogi podatki. Vendar je že dolgo, odkar smo se poslovlili od enciklopedične geografije in pristopili k problemski in eksemplarični. Pri tem so koristne bogate možnosti informacij, ki jih je potrebno predelati v ustrezne rešitve in sklepe. Mislim, da je eksemplarični in problem-ski pristop za geografijo še vedno aktualen in uporaben. Kljub temu pa je v šolski geografiji treba odkriti novosti. Navajam take novosti, in sicer tri koncepte:

- koncept geografije v funkciji multikulturne vzgoje (učenci naj bi spoznali vrednote v heterogenosti sveta),
- koncept geografije v funkciji estetske vzgoje (učenci naj bi znali ceniti naravne in kulturne lepote, zanimivosti in hkrati dediščino),
- koncept geografije v funkciji ekološke vzgoje (učenci naj bi razvili čut za ohranitev pokrajinskih danosti).

S takimi koncepti bi geografijo ustvarili zanimivo. Lahko jih uresničimo v okviru splošne in regionalne geografije.

Metodično-didaktična osnova učitelju odpira pot k metodam, ki spodbujajo višje oblike učenja in premik od poučevanja k spoznavanju strategij za učenje. Učitelj lahko vodi pouk:

- po modelu, ki ga vodi sam, a učencu omogoči aktivnost v okviru smernic,
- po modelu, ki ga ponudi učencu, ki ima svojo kreativnost,
- po samostojnem učenčevem modelu, ki pomeni za učenca kreativno pot.

Prvi in drugi model nudita različne možnosti za učenčevo aktivnost. Aktivne metode so tiste, pri katerih delo učitelja čimbolj prehaja na delo učencev. Obstaja več stopenj zahtevnosti takega dela. Pri tretjem modelu je učenec inovativen in ustvarjalen. Sopotnik pouka so številni mediji za posredovanje znanj in informacij. Poglejmo si delo z mediji po navedenih modelih.

Delo z mediji lahko poteka od zelo enostavnih oblik, ki so v rokah učitelja (prvi model), do zelo zahtevnih, ki jih v celoti izvajajo učenci (tretji model). Pri delu z mediji pod učiteljevim vodstvom, ki poteka med

učno uro, je vodilo motivacija, poznavanje, dodajanje in poglobljanje vsebine. Zahtevne oblike dela z mediji pa omogočajo praktično aktivnost učencev (drugi model), kar se kaže v izdelovanju različnih poročil, izdelkov, posterjev, kaset, diapozitivov, torej novih medijev (tretji model). Uspeh je odvisen od učitelja, predvsem od tega, kako pristopa k delu z mediji, pa tudi od sposobnosti učencev. Frontalni pouk je enodimenzionalen. Medije je možno uporabiti na vseh etapah. Različnost metod dela v frontalni izvedbi omogoča primerjavo informacij in poglobljeno razmišljanje ob nakazanih problemskih situacijah. Multidimenzionalna organiziranost pouka nudi učencem glede na enodimenzionalno organiziranost pouka seveda drugačne možnosti za delo z mediji. Sem bi lahko uvrstili pripravo referatov in tudi raziskovanje. Učenčevo aktivno srečanje z mediji (2. in 3. model) omogoča bolj precizno utemeljen prikaz snovi, s tem pa poglobljeno mišljenje in spoznavanje določene problematike. Snov, prikazana z mediji, postane zanimiva, učenci ne ostanejo pasivni, ampak so kritični in aktivni. Bistvo dela z mediji je, da učence usposobimo za predelovanje informacij.

Sestavni del metodično-didaktične osnove je tudi motivacija. Uporaba različnih medijev pri pouku še ne pomeni neke globlje motivacije, ampak izhodišče za zahtevnejšo obliko, ki sama zainteresira učence in jih motivira za učenje. Motivacija učencev je odvisna od načina podajanja snovi, kakšen odnos ima učitelj do predmeta, snovi, dela. Čim bolj je živ in v svoje delo, v snov in v učence, tem uspešnejša je njegova motivacija učenca. Vse je odvisno od učitelja, ki ustvarja vzdušje v razredu, pri učni uri.

Nova organizacija pouka v snovnem in didaktičnem smislu odseva nov položaj učitelja in učenca v učnem procesu, kar zahteva spremembe v njuni miselnosti. Včasih je bilo operativno za učitelja, kaj je povedal, pokazal, razložil. Danes je važno, kako bo vodil, organiziral, usmerjal, pomagal, motiviral. Vodenje učne ure torej ostaja v učiteljevih rokah, delo, in aktivnost pa prehajata v roke učencev. Aktivnost učenca torej omogoča učitelju s pravilnim delom. Seveda pa je pri tem pomembna pripravljenost učenca, da je aktiven. Nov položaj učenca v učnem procesu torej je, da ni nemi receptor, ampak aktiven. Aktivnost učenca se kaže v načrtovanju dela, ko učenec ve, kdaj se bo bolj ali manj sam vključil v na primer prevzem referatov, pripravo posterjev in najbolj zahtevno delo, raziskovalno nalogo. S tem, da učenec vidi, da je pritegnjen v učni proces na ta način,

je njegovo sprejemanje pouka in delo v njem sprejeto na drugačen način. Počuti se soorganizatorja ali celo kreatorja določenih učnih ur. Nov odnos med učiteljem in učencem spremeni pouk od klasičnega podajanja, prisvajanja in reproduciranja rešitev do spoznavanja, katere so poti do znanja.

Nova vloga in miselnost učitelja in učenca odpirata tudi nove poglede na znanje, kar je bistvo sodobne šole in tudi geografije.

JUBILEJ MARIJE KOŠAK

Slavko Brinovec

Ni geografa na Slovenskem, pa naj uči ali dela kjerkoli drugje, ki ne bi poznal naše slavljence, mag. Marije Košak. Z vsem svojim dosedanjim delom je zapustila neizbrisne sledi v slovenski šolski geografiji. Več kot štirideset let je sooblikovala teorijo in prakso ter usmerjala razvoj šolske geografije na Slovenskem.

Marija Košak, rojena Avčin, se je rodila 2. novembra 1933 v Skopju. Leta 1952 je maturirala v Ljubljani. Med letoma 1952 in 1956 je bila redna slušateljica geografije na takratni Prirodoslovno-ma-

tematični fakulteti ljubljanske univerze. Po diplomu leta 1958 je najprej poučevala na osnovni šoli na Ravnah na Koroškem ter v Mežici in Mariboru, preselivši v Ljubljano leta 1965 pa je poučevala zemljepis, zgodovino in družbeno ureditev na Šoli za medicinske sestre. Od leta 1972 do 1975 je bila na Zavodu SRS za šolstvo vodja področja za geografijo in pedagoška svetovalka. Leta 1975 je bila imenovana za predavateljico višje šole na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Dve leti kasneje je dobila naziv profesor višje šole, in sicer za predmet Metodika pouka geografije in Uvod v geografijo. Poleg tega je do leta 1980 predavala tudi Metodiko spoznavanja družbe na zunanjem oddelku Pedagoške akademije v Novem mestu. Med letoma 1981 in 1985 je predavala Metodiko pouka geografije tudi študentom geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V študijskem letu 1986/87 je predavala Metodiko spoznavanja okolja na Oddelku za vzgojiteljice ljubljanske Pedagoške akademije. Zadnja leta svojega službovanja na Pedagoški fakulteti je poučevala Didaktiko spoznavanja družbe na Oddelku za razredni pouk, kakor tudi študentkam vzgojiteljske usmeritve. Leta 1991 je odšla v pokoj.

Skoraj poldrugo desetletje po diplomi in z bogatimi izkušnjami osnovnošolskega učitelja in srednješolskega profesorja praksa je leta 1972 prevzela načrtovanje in razvijanje pouka geografije v okviru nalog pedagoške svetovalke za geografijo na Zavodu SRS za šolstvo. To zadolžitev je prevzela v obdobju, ko se je tudi geografija znašla pred zahtevo po posodabljanju, aktualizaciji in problemskem pristopu pri pouku na vseh stopnjah izobraževanja. Uspešno in učinkovito dograjevanje poklicnih in društvenih nalog ji je omogočilo, da je leta 1975 prevzela predavateljske naloge za metodiko pouka geografije na Pedagoški akademiji v Ljubljani in tudi na Oddelku za geografijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Njeno teoretično in praktično delo z bogatimi izkušnjami je bilo zaokroženo z magistrskim delom Osnove geografskih pojmov v osnovni šoli (Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, Ljubljana, 1987, 136 strani, 50 strani prilog, 10 kartogramov). Akademsko stopnjo magistra je dosegla leta 1988; njena mentorica je bila prof. dr. Natalija Mastilo iz Sarajeva. Na Pedagoški fakulteti je po ukinitvi katedre za geografijo predavala didaktiko spoznavanja družbe na Oddelku za razredni pouk.

Mag. Košakova je sodelovala pri oblikovanju sodobnega koncepta pouka geografije v osnovni in sred-

